

Národná rada Slovenskej republiky
Námestie Alexandra Dubčeka 1
812 80 Bratislava 1

Bratislava 6. marec 2014

Vec: Otvorený list týkajúci sa poslaneckých návrhov ústavného zákazu manželstiev rovnakého pohlavia

Vážená pani poslankyňa, vážený pán poslanec Národnej rady Slovenskej republiky,

na rokovanie nasledujúcej schôdze Národnej rady Slovenskej republiky (NRSR) boli predložené návrhy zmien Ústavy Slovenskej republiky zavádzajúce ústavný zákaz manželstiev párov rovnakého pohlavia. Oba návrhy, prvý predložený 24. februára tohto roku 40 opozičnými poslancami a poslankyňami a druhý 28. februára predsedom NR SR Pavlom Paškom (Smer-SD) a predsedom poslaneckého klubu KDH Pavlom Hrušovským, dopĺňajú článok 41 odsek 1 Ústavy SR o vety:

„Manželstvo je jedinečný zväzok jedného muža a jednej ženy. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru.“

Ako ľudia a organizácie venujúce sa okrem iného problematike ľudských práv vyjadrujeme svoje znepokojenie nad týmito návrhmi a zdôrazňujeme, že

- podľa platného znenia článku 1 ústavy je Slovenská republika „zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo“,

- v demokracii je väčšina obmedzená právami menšín a jednotlivcov a z hľadiska rozhodovania vedie stály dialóg so skupinami, ktoré reprezentujú legitímne menšinové názory a záujmy odlišné od názorov a záujmov väčšiny,
- všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach;¹ ľudské bytosti všetkých sexuálnych orientácií a rodových identít majú právo na plné užívanie všetkých ľudských práv;² sexuálna orientácia³ a rodová identita⁴ sú neoddeliteľnou súčasťou dôstojnosti a osobnej integrity každého človeka a nesmú byť dôvodom diskriminácie ani zneužívania⁵,
- pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel; takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ,⁶
- Európsky súd pre ľudské práva opakovane rozhodol, že rovnako ako nerovné zaobchádzanie zo strany štátu na základe pohlavia, aj nerovnosť na základe sexuálnej orientácie vyžaduje obzvlášť závažné dôvody na opodstatnenie, alebo, ako sa niekedy hovorí, obzvlášť presvedčivé a závažné dôvody;⁷ ak je rozdiel v zaobchádzaní založený na pohlaví alebo sexuálnej orientácii, priestor štátu na voľnú úvahu je úzky;⁸ rozdiely založené výhradne na hľadisku sexuálnej orientácie sú podľa Európskeho dohovoru o ľudských právach neprijateľné,⁹
- všetci ľudia, bez ohľadu na sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu, majú právo založiť rodinu; rodiny existujú v rôznych formách¹⁰,

¹ Článok 1 Všeobecnej deklarácie ľudských práv.

² Sexuálna orientácia a rodová identita sú zahrnuté pod právo na rešpektovanie súkromného života, a to tak v Európskom dohovore o ľudských právach (článok 8), ako aj v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach (článok 17).

³ Sexuálna orientácia sa vzťahuje na schopnosť každého jednotlivca pociťovať citovú, romantickú a telesnú príťažlivosť k osobám opačného pohlavia alebo k osobám toho istého pohlavia, či k osobám oboch pohlaví a mať s nimi intímny a sexuálny vzťah.

⁴ Rodová identita sa vzťahuje na hlboko prežívané vnútorné a individuálne pociťovanie rodu každou osobou, ktoré môže – ale nemusí – zodpovedať pohlaviu, ktoré sa osobe stanovilo pri narodení.

⁵ Na globálnej úrovni je toto právo konkrétne zakotvené v článkoch 2 a 26 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a v článku 2 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach.

Právne predpisy a politiky EÚ zabezpečujú rovnosť a nediskrimináciu z dôvodu sexuálnej orientácie, ktoré sú zakotvené v článkoch 10 a 19 Zmluvy o fungovaní Európskej únie a v článku 21 Charty základných práv Európskej únie. Zásadu, na ktorej je EÚ založená, je zásada rovnakého zaobchádzania, ktorá pred diskrimináciou chráni aj transrodové osoby, ako to zakotvuje prepracované znenie smernice EÚ o rodovej rovnosti (2006/54/ES), smernica o rodovej rovnosti pri prístupe k tovaru a službám (2004/113/ES) a – s výslovným odkazom na rodovú identitu a prejav – aj smernica o oprávnení na azyl v EÚ (2004/83/ES) a balík právnych predpisov EÚ o právach obetí (2011/0129).

Všeobecný princíp rovnosti a nediskriminácie je vyjadrený v článku 12 ods. 1 prvej vety Ústavy SR: „Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach.“ Sexuálnu orientáciu ako zakázaný dôvod diskriminácie v našich podmienkach prvýkrát explicitne spomenul Ústavný súd SR v roku 2005 (PL. ÚS 8/04-202, nález zo dňa 18. 10. 2005). Sexuálna orientácia a rodová identita sú dnes zakázanými dôvodmi diskriminácie podľa zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou.

⁶ Článok 13 odsek 4 Ústavy SR.

⁷ E. B. v. France [GC], no. 43546/02, 22 January 2008, § 91; Kozak v. Poland, no. 13102/02, 2 March 2010, § 92; Karner v. Austria, no. 40016/98, ECHR 2003-IX, § 37 a § 42; L. and V. v. Austria, nos. 39392/98 and 39829/98, ECHR 2003-I, § 45; a Smith and Grady v. the United Kingdom, nos. 33985/96 and 33986/96, ECHR 1999-VI, § 90.

⁸ Kozak, už citovaný, § 92, a Karner, už citovaný, § 41.

⁹ E. B. v. France, už citovaný, § 93 a § 96, a Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal, no. 33290/96, ECHR 1999-IX, § 36.

¹⁰ Jogjakartské princípy, ktoré v slovenskom preklade vydal Úrad vlády SR v roku 2011

(http://www.vlada.gov.sk/data/att/1829_subor.pdf). Na Jogjakartské princípy sa vo svojej práci odvolávajú Úrad vysokého komisára pre ľudské práva, osobitné postupy OSN, orgány OSN zriadené na základe zmluvy o ľudských právach a komisár Rady Európy pre ľudské práva a sú nezáväzným interpretačným textom vypracovaným na stretnutí nezávislých odborníkov a odborníčk v roku 2006.

- vzťah spoločne žijúceho páru osôb rovnakého pohlavia v stabilnom de facto vzťahu spadá pod pojem „rodinný život“ chránený medzinárodnými dohovormi, rovnako ako by sem spadal vzťah páru osôb opačného pohlavia v rovnakej situácii¹¹,
- štát vo svojej voľbe prostriedkov určených na ochranu rodiny a zabezpečenie rešpektovania rodinného života musí nevyhnutne zohľadniť vývoj v spoločnosti a zmeny vo vnímaní sociálnych otázok ako osobný stav a partnerské vzťahy vrátane skutočnosti, že nie je len jeden spôsob alebo jedna voľba, pokiaľ ide o vedenie vlastného rodinného alebo súkromného života,¹²
- spoločenská akceptácia LGBTI ľudí na Slovensku je podľa relevantných výskumov z posledného obdobia najnižšia v strednej Európe,¹³
- demokratické politické elity majú zo svojej podstaty a z hľadiska svojej legitimacy pracovať v prospech rozširovania a prehlbovania slobody, rovnosti, spravodlivosti a ľudskej dôstojnosti, nie naopak.

Na základe uvedeného musíme konštatovať, že:

1. Navrhovaná právna úprava **nijakým spôsobom nezvyšuje už existujúcu ústavnú ochranu manželstva, rodiny, rodičovstva a detí**, ktoré sú navyše chránené medzinárodnými dohovormi a zmluvami o ľudských právach, ktoré majú prednosť pred našimi zákonmi.
2. Návrh má zakladať špecifickú ochranu tzv. tradičnej rodiny, čo môže byť v rozpore s článkom 41 odsek 3 ústavy, kde sa hovorí, že „*deti narodené v manželstve i mimo neho majú rovnaké práva*“. Pripomíname, že v súčasnosti sa tretina detí rodí mimo manželstva, pričom trend je stúpajúci. Samotný zákon o rodine v článku 2 jasne stanovuje, že „**spoločnosť všetky formy rodiny všestranne chráni**“.
3. Ústavné zákazy manželstiev párov rovnakého pohlavia boli v posledných rokoch predmetom mnohých vedeckých štúdií a preverovania pred federálnymi súdmi

¹¹ Schalk and Kopf v. Austria, no. 30141/04, ECHR 2010.

¹² Kozak, už citovaný.

¹³ Prieskum Eurobarometer venovaný diskriminácii v EÚ z novembra 2012 ukázal, že spoločenská akceptácia LGBT ľudí na Slovensku je po Lotyšsku druhá najnižšia v celej EÚ 27 a že diskriminácia na základe sexuálnej orientácie je druhou najrozšírenejšou formou diskriminácie v SR (dostupné na:

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_special_399_380_en.htm#393).

V máji 2013 zverejnila Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA) výsledky najväčšieho doteraz uskutočneného prieskumu EÚ týkajúceho sa trestných činov z nenávisťi a diskriminácie v súvislosti s komunitou lesbičiek, gejov, bisexuálnych a transrodových ľudí (nezahrňal intersexuálnych ľudí). Z výsledkov výskumu FRA vyplýva, že 52 % LGBT ľudí na Slovensku sa za posledný rok cítilo osobne diskriminovaných alebo boli obeťami obťažovania, pričom priemer EÚ je 47 %. S negatívnymi postojmi spoločnosti sú LGBT ľudia konfrontovaní už v mladosti. Podľa výskumu FRA si až 86 % LGBT ľudí na Slovensku spomína na negatívne komentáre alebo šikanovanie spolužiakov a spolužiačok za svoju sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu (správa z výskumu je dostupná na: http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance_en.pdf).

V júli 2013 bol zverejnený prieskum European Social Survey, z ktorého vyplýva, že s tvrdením „gejovia a lesbičky by mali žiť svoj život slobodne, tak, ako chcú“ na Slovensku súhlasilo len 45 % respondentov, čo je oproti rokom 2004/5 dokonca pokles o 2 %.

Zo skúmaných krajín EÚ je na tom horšie len Estónsko so 43 % (dostupné na: http://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS1_5_select_findings.pdf).

a Najvyšším súdom USA. **Opakovane bolo preukázané, že nijakým spôsobom neprispeli k rastu počtu sobášov, zníženiu rozvodovosti, rastu pôrodnosti, či zlepšeniu kvality života manželských párov a detí.** Naopak, v kontexte vyspelých demokracií sa v týchto ukazovateľoch spravidla darí viac krajinám právne uznávajúcim aj páry rovnakého pohlavia. Rovnaké závery malo aj preverovanie ústavnosti zavedenia manželstiev párov rovnakého pohlavia v európskych krajinách.

4. **Jediným faktickým cieľom** tejto úpravy explicitne deklarovaným aj v dôvodovej správe spoločného návrhu poslancov Pašku a Hrušovského **je zamedziť párom rovnakého pohlavia prístup k inštitúcii manželstva¹⁴ a pravdepodobne aj k akejkolvek inej právnej úprave ich vzťahov.**
5. **Opodstatnenosť tohto nerovného zaobchádzania zo strany navrhovateľov nie je podložená obzvlášť závažnými dôvodmi.** Ide o porušenie práva na rovnosť na základe (menšinovej) sexuálnej orientácie. Závažné dôvody na odopieranie akéhokoľvek právneho uznania párov rovnakého pohlavia zatiaľ nijakým spôsobom nepreukázali ani štátne orgány SR.
6. **S dotknutými menšinovými skupinami nebol vedený žiadny dialóg,** ich názor sa dlhodobo neberie do úvahy a návrhy neboli ani prerokované v orgánoch zriadených na participatívny dialóg s občianskou spoločnosťou, ako je napr. Rada vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. V kontexte prípravy Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv na Slovensku sa odkladajú ratifikácie medzinárodných dohôd a iné strategické rozhodnutia, preto považujeme urýchlenú zmenu ústavy bez participatívneho dialógu za porušenie princípu otvoreného vládnutia, ku ktorému sa vláda zaviazala.
7. V kontexte krajiny, kde manželstvá párov rovnakého pohlavia neboli súčasťou verejnej diskusie, **by bolo prijatie navrhovanej ústavnej zmeny ďalšou stigmatizáciou ľudí s menšinovou sexuálnou orientáciou a pokusom zabrániť diskusii zameranej na právne uznanie párov rovnakého pohlavia a LGBTI rodín.** Tá je naopak veľmi potrebná, pretože v súčasnosti LGBTI ľudia na Slovensku žijú v spoločnosti, v ktorej nemôžu naplňať svoje práva, sú stále vo veľkej miere vystavení predsudkom a nie sú dostatočne chránení pred násilím a diskrimináciou. Prijatím novely by najvyšší zákon nášho štátu priamo vytvoril dve kategórie občanov a občianok. Znamenalo by to, že osobná integrita, city a vzťahy LGBTI ľudí by neboli hodné ochrany a boli by považované za priamu hrozbu pre celú spoločnosť (dôvodová správa opozičného návrhu hovorí o zániku celých civilizácií).
8. **Slovenská republika je jednou z posledných krajín Európskej únie právne neuznávajúcou rodiny založené pármí rovnakého pohlavia.** Krajiny, s ktorými sme stáročia žili v spoločných štátnych zväzkoch, Česko, Maďarsko, Rakúsko, Slovinsko a Chorvátsko tak už dávnejšie urobili. Naopak, ústavný zákaz manželstiev rovnakého pohlavia je typický skôr pre krajiny s obmedzenými tradíciami demokracie a právneho štátu Východnej Európy a Balkánu (prehľadná mapa v prílohe).

¹⁴ Dôvodová správa k návrhu poslancov Pavla Pašku a Pavla Hrušovského, parlamentná tlač č. 921: „Uvedené znenie sa navrhuje doplniť definíciou manželstva obsiahnutou v zákone o rodine, podľa ktorej je manželstvo jedinečným zväzkom muža a ženy. Manželstvo teda nemôže vzniknúť medzi osobami rovnakého pohlavia. Priamo v ústavnej úprave sa vymedzí, že sa jedná o jedinečný zväzok jedného muža a jednej ženy.“

Preto Vás vyzývame,

aby právne predpisy a politiky uznávali rozmanitosť rodinných foriem vrátane takých, ktoré nie sú definované rodovou líniou alebo manželstvom, a **aby ste prijali všetky potrebné legislatívne, administratívne a ďalšie opatrenia, ako sú napr. registrované partnerstvá,** s cieľom zabezpečiť, aby žiadna rodina nebola diskriminovaná z dôvodu sexuálnej orientácie či rodovej identity osôb, ktoré ju tvoria,

aby ste odmietli porušovanie ľudských práv – najmä práva na rovnosť a ľudskú dôstojnosť, a **aby ste nedopustili zakotvenie nerovnosti a ochranu len vybratých rodín v základnom zákone štátu,**

a teda aby ste neprijali navrhovaný ústavný zákaz manželstiev párov rovnakého pohlavia.

Organizácie:

Amnesty International Slovakia
Antigona
Archimera
Centrum pre výskum etnicity a kultúry
Člověk v tísni - pobočka Slovensko
Dúhový PRIDE Bratislava
EsFem
ETHOS
Helsinský výbor pre ľudské práva na Slovensku
Iniciatíva Inakosť
Liga za ľudské práva
Ľudia proti rasizmu
Možnosť voľby
Museion
NOMANTINELS
Občan, demokracia a zodpovednosť
Odysseus
Poradňa pre občianske a ľudské práva
Sapling
Slovensko-český ženský fond
Spoločnosť pre plánované rodičovstvo
PROUD - Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu
TransFúzia
Q Point
Queer Leaders Forum
Quo vadis
Záujmové združenie žien ASPEKT
Ženská sieť HEPY

ZZŽ MyMamy

Osobnosti:

Jarmila Androvičová (Antigona)

Iveta Baranová (ZZŽ MyMamy)

Kamila Beňová (Antigona)

Irena Biháriová (riaditeľka Ľudí proti rasizmu, podpredsedníčka Výboru pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie)

Miroslava Bobáková (riaditeľka Slovensko-českého ženského fondu pre SR)

Viera Böttcher (Slovensko-český ženský fond)

Barbora Burajová (rodová expertka, členka Výboru pre práva LGBTI ľudí)

Jana Cviková (ASPEKT)

Michal Davala (člen Správnej rady Amnesty International Slovensko)

Janka Debrecéniová (Občan, demokracia a zodpovednosť, členka siete právnych expertiek a expertov Európskej komisie v oblasti antidiskriminácie)

Jela Dobošová (zastupujúca predsedníčka Správnej rady Amnesty International Slovensko)

Vanda Durbáková (Poradňa pre občianske a ľudské práva)

Ľudmila Dzurišová Koscelníková (ZZŽ MyMamy)

Hana Fábry (občianska aktivistka)

Lucia Faltinová (bývalá podpredsedníčka Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť)

Andrej Findor (Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK)

Róbert Furiel (PRIDE Dúhové Košice)

Jana Fúsková (Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV)

Elena Gallová Kriglerová (riaditeľka Centra pre výskum etnicity a kultúry)

Dominika Göghová (Odysseus, sociálna pracovníčka)

Ivan Hamráček (predseda ETHOS)

Lýdia Hanusková (Q Point)

Christián Havlíček (TransFúzia, člen Výboru pre práva LGBTI osôb)

Marián Horanič (odborník na práva ľudí so zdravotným postihnutím)

Dagmar Horná (predsedníčka celoštátnej komisie Olympiády ľudských práv)

Zita Hosszúová (Iniciatíva Inakosť, riaditeľka Filmového festivalu inakosti)

Markéta Hronková (riaditeľka Slovensko-českého ženského fondu)

Iveta Chovancová (predsedníčka Odysseus, členka výkonného výboru Euroasian Harm Reduction Network)

Alena Chudžíkova (CVEK)

Jana Jablonická-Zezulová (Iniciatíva Inakosť, členka Výboru pre rodovú rovnosť)

Paula Jójárt (rodová expertka a členka Správnej rady Slovensko-českého ženského fondu)

Jana Juráňová (ASPEKT)

Tímea Kardos (ľudskoprávna aktivistka)

Ľubica Kobová (ASPEKT)

Július Kolenič (Iniciatíva Inakosť)

Roman Kollárik (TransFúzia, člen Výboru pre práva LGBTI osôb)

Ingrid Kosová (riaditeľka Quo vadis, členka Výboru pre rodovú rovnosť)

Katarína Krnová (ASPEKT)

Andrej Kuruc (riaditeľ NOMANTINELS, Iniciatíva Inakosť)
Dagmar Kusá (Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií, Helsinský výbor pre ľudské práva na Slovensku)
Zuzana Kusá (sociologička, predsedníčka Slovenskej siete proti chudobe)
Miroslav Kusý (zakladateľ Slovenského Helsinskému výboru, kancelár Prezidenta V. Havla pre SR, Chairperson of UNESCO Chair for Human Rights Education)
Jana Kviečinská (nezávislá expertka, členka koordinačnej skupiny pre prípravu Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv)
Jarmila Lajčáková (členka Správnej rady Agentúry Európskej únie pre základné práva)
Adriana Lamačková (právnička pracujúca v oblasti reprodukčných práv)
Petr Laně (štatutár PROUD)
Jana Lukáčová (ZZŽ MyMamy)
Martin Macko (riaditeľ Iniciatívy Inakosť, podpredseda Výboru pre práva LGBTI osôb)
Zuzana Maďarová (ASPEKT)
Jana Malovičová (riaditeľka Amnesty International Slovensko)
Radovan Medovič (podpredseda ETHOS)
Adriana Mesochoritsová (riaditeľka Možnosti voľby, podpredsedníčka Výboru pre rodovú rovnosť)
Katarína Minarovičová (riaditeľka EsFem, Katedra etickej a občianskej výchovy PdF UK v Bratislave)
Eduard Mrva (Bi Centrum)
Laco Oravec (ľudskoprávny aktivista)
Alexandra Ostertágová (ASPEKT)
Róbert Pakan (NOMANTINELS)
Kálmán Petőcz (riaditeľ Helsinského výboru pre ľudské práva na Slovensku, býv. gen. riaditeľ sekcie ľudských práv na Úrade vlády SR)
Jana Plichtová (univerzitná profesorka, Katedra psychológie FiF UK)
Šarlota Pufflerová (riaditeľka Občana, demokracie a zodpovednosti, podpredsedníčka Výboru pre výskum, vzdelávanie a výchovu v oblasti ľudských práv a rozvojového vzdelávania)
Eva Riečanská (rodová expertka, členka Výboru pre rodovú rovnosť)
Lenka Rovňanová (prezidentka Spoločnosti pre plánované rodičovstvo)
Roman Samotný (NOMANTINELS, Iniciatíva Inakosť)
Romana Schlesinger (riaditeľka Queer Leaders Forum, Dúhový PRIDE Bratislava)
Apolónia Sejková (ZZŽ MyMamy)
Zdeněk Sloboda (štatutár PROUD)
Hana Smitková (psychologička, Queer Leaders Forum, členka Výboru pre rodovú rovnosť)
Katarína Sokolová (sociálna pracovníčka a školiteľka, Q-centrum)
Marcela Spiššáková (Q Point)
Timea Stránska (riaditeľka Člověk v tísni - pobočka Slovensko)
Mariana Szapuová (vysokoškolská učiteľka)
Magdaléna Špotáková (psychologička)
Zuzana Številová (predsedníčka Ligy za ľudské práva)
Ľubica Trubíniová (občianska aktivistka)
Kristína Vaškorová (Možnosť voľby, projektová koordinátorka)
Dušan Veselovský (občiansky aktivista)

Ľubica Vyšná (bývalá programová koordinátorka v OZ Odysseus a sociálna pracovníčka v OZ Pomoc ohrozeným deťom)

Martin Zaiček (Archimera, občiansky aktivista)

